

jólevele a gyermeki lelket azzal a gondolattal, hogy vannak emberfeletti, emberi ész előtt elrejtett titkok is a világmindenségben. Ez pedig ebben az életkorban csak a gyermek értelmi színvonalához mért eszközökkel történhetik — és ilyen a mese is.

Önként értetődő az eddigiekből, hogy én a kérdés metodikai részét másként kívánom és tartom helyesnek megoldani, mint B. F.

Én nem azt mondanám — és nem azt mondom — a gyermeknek, mint ő. Hanem körülbelül ezeket :

Ti a bibliából sok olyan csodálatos dolgot is fogtok tanulni a Jézus Krisztusról, amit most még nem értetek meg egészen — én sem tudnék nektek megmagyarázni — de később, mikor értelmetek fejlődik, meg fogom magyarázni s meg fogtok érteni.

És a hitoktató nem is mond valótlant, amikor ezt mondja s nem is plántálja bele a lélekbe még atomnyi csiráját sem a kétségnek a biblia hitelessége, komolysága és szentsége iránt. Vagyis tehát nem vét a nevelés azon alapelve ellen sem, amelyet B. F. az „őszinteségben“ jelöl meg.

Hiszen a hitoktatás következő — második — fokán már azt fogja a bibliai oktatáshoz kommentárként fűzni, hogy a biblia az élet könyve, amelyben mese és valóság, jó és rossz, erény és bűn példái egyaránt helyet foglalnak. Hogy aztán ez a kommentár a vallási ismeretszerzés következő — harmadik — az ismereteket még inkább öntudatosító fokán így módosuljon, illetőleg egészítődjék ki: a bibliában különböző gondolatirányok, fejlődő és egymással néha szembenálló vallási felfogások, sőt vallási érdekek is jutnak kifejezésre; vannak abban betoldások stb. s éppen azért a teológiai szaktudomány feladata abban megjelölni azt, ami örök igazság, Istennek ígéje.

Ürmösi Károly,
esperes-lelkész.

III.

E folyóirat 1934. évi 1. számának 22—30. lapjain Balázs Ferenc mészki lelkész tollából „Valóság és legenda a vallásos nevelésben“ címen cikk jelent meg, mellyel kapcsolatban a folyóirat szerkesztője ezt a megjegyzést teszi: „E cikk irányával nem értünk egyet. De a kérdés nagy fontosságára való tekintettel,

közreadjuk. A kérdés tárgyilagos tisztázása céljából hozzászólásokat szívesen fogadunk”.

Tekintettel arra, hogy a kérdéses cikk egyházi életünknek nemcsak a szoros értelemben vett egyházi, hanem világi tényezői lelkében is súlyos ellentéteket, többeknél csaknem egyenes megbotránkozást — váltott ki, a háromszéki unitárius egyházkör belsőembereinek ez év február havában Brassóban tartott értekezlete dr. Szent-Iványi Gábor egyházköri felügyelő-gondnok indítványára napirend előtt foglalkozott e kérdéssel és az értekezleten elhangzottak alapján az ott elfoglalt álláspontnak nyilvánosságra hozatalával e sorok íróját bizta meg.

Mindenekelőtt tényként kell leszögeznünk azt az igazságot, hogy azt a folyóiratot, melyben a kérdéses cikk napvilágot látott, annak úgy az egyház keretein belül, mint azon kívül álló minden olvasója úgy tekinti, mint a hivatalos unitárius egyház hitbéli nézeteinek, felfogásának kifejezőjét, sajtószervét. A benne megjelent cikkeket, illetve az azokban kifejezésre jutó felfogást olyannak veszi, mint az egyetemes egyháznak az illető kérdésben elfoglalt álláspontját. Áll ez az igazság még akkor is, ha ez a hivatalos jelleg a folyóirat címében nincs is kifejezésre juttatva. Áll azért, mert ez a köztudat. És áll kifejezetten akkor, midőn a folyóirat szerkesztője egy személyben teológiai nevelésünk vezető egyénisége, irányítója, dékánja.

Ez a tény magában rejti azt a kötelezettséget is, hogy minden egyes cikk, vagy tanulmány megjelenése előtt szerkesztői kezébe kell vennie az egyház hivatalos felfogásának rostáját, vagy szűrőjét s csak azt bocsássa nyilvánosság elé, amit ez a rosta, vagy szűrő átbocsát, ami az egyház hivatalosan vallott felfogásával, elfogadott álláspontjával nem ellenkezik. Szerény véleményünk szerint ezt a kötelezettséget nem lehet egyszerű szerkesztői megjegyzéssel elintézni. Bár kétségtelen, hogy a cikkhez fűzött szerkesztői megjegyzés ezt a célt akarta szolgálni.¹

---

¹ A „Keresztény Magvető” sohasem volt hivatalos egyházi lap. Ma sem az. Már megalapításakor az alapítók éppen egyházi érdekből hangsúlyozták, hogy a tulajdonjog az alapító köré. Amikor 1922-ben az U. I. T. átvette, az új szerkesztők nevében a mostani szerkesztő a beköszöntőben ezeket írta: „A folyóiratban megjelenő dolgozatok nem a hivatalos egyházi felfogást tükrözik vissza, viszont valamely dolgozatnak a K. M.-ben való megjelenése nem emeli

Ezek előre bocsátása után lássuk, mily cél szolgálatában kell állania valláserkölcsi nevelésünknek és e cél elérése érdekében mily eszközöket szabad használnia? A cél csak egy lehet minden egyház nevelője előtt: nemes, Istenben bizó, keresztény valláserkölcsi alapon álló jellemek képzése. Nem tévesztvén el szem elől egy pillanatra sem, hogy e nevelői munka minden ténykedésénél alkalmazkodnia kell a nevelőnek ahoz a hitfelfogáshoz, amelyet egyháza magáénak vall s amelynek szolgálatára meggyőződése alapján vállalkozott, hivatali esküjével pedig magát el is kötelezte. E munkában eszközül használhatja mindazokat a megismert hitigazságokat, történeti tényeket, a szemléltetésnek és az elképzeltetésnek mindazokat az eszközeit, melyek anyaszentegyháza hitfelfogásában, a kereszténység nagy kincses kamrájában felhalmozva állanak.

Nem szabad azonban eltéveszteni azt, hogy a vallás nem metafizika. A vallás alapja a hit. A hit lényegéhez pedig hozzátartozik a misztikum, a nem láthatók, a nem érzékelhetők, de hihetők világa. A hit tárgyai nem pusztá történeti tények. Ragadjuk ki a vallásos életnek ezt a misztikumát s az egyházat azonnal nem a hívők táborává, hanem egyazon metafizikai nézeteket vallók egyesületévé tettük, akikben hiányzik életük és cselekedetük legfőbb iránytűje, az Isten és az erkölcsi világrend előtti felelősség érzete. Sőt a misztikumnak a hitéletben való jelentős tényezőként való felismerése vezette a keresztény egyházak egy részét arra, hogy liturgiájukat úgy formálják át, hogy abban az eddiginél nagyobb szerephez jusson ez, mint a racionális felfogás. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy ker. hittestvéreinket, nekünk, unitáriusoknak is meggondolás nélkül követnünk kell ezen az úton, csak azt akarom kihangsúlyozni, hogy a túlzott történetiség álláspontjára való időelőtti ráhelyezkedés romboló hatású lehet magára a hitéletre nézve.

Ha ez áll a felnőtt, a hit lényegével, a vallás igazságaival már számot adni tudó lélekre nézve, mennyivel inkább áll azt a

---

azt kánonikus tekintélyre". (L. K. M. 54 k. 4 l.) Éppen ezért a folyóirat közérdekből nem zárkozhatik el egyes, az egyház életébe vágó kérdések többoldalu megvilágosításától, amint ez most is történik. Különben a szerkesztő jóleső elégtétellel könyveli el a fentti megjegyzéseket, mert a másik oldalon éppen az a panasz, hogy az a bizonyos „rosta” igen szűkmarkuan működik. *Szerk.*

7—10 éves gyermeket tekintve, kinek egész lelki világát a csodák, a mesék, a képzelet ragyogó világa foglalkoztatja, uralja. Ki előtt a képzeletnek ez a csillogó világa valóság, csodálatosan szép ország, melyben a jó, a nemes, az igaz harcol és győzedelmeskedik a gonosz, a nemtelen, a hamis felett. Az előtt a gyermek előtt a mese is — hiába állítjuk, hogy mese — a valóság köntösét veszi magára, mert csak így érzi át igazán őszintén s csak így tud hatni rá valóságos nevelő hatással. Nyuljunk hozzá rideg, durva kézzel ez érzékeny lélekhez és verjük le a csillogás, a ragyogás himporát arról a szárnyról, mely csak így, ezzel behintve tudja átrepülni a rejtelmes, csodás és eszményi világot? Tapossuk bele ezeket a csodásröptű szárnyakat az élet, a rideg valóságok, a könyörtelen érdekharcok sarába: szentségtörés lenne. Fedezzük fel, hogy az a Jézus, aki karácsony szép ajándékait hozza a jó, az engedelmes gyermekek számára, nem is akkor született (talán meg sem született?), hogy nem ő hozza azokat, hogy nincs karácsonyi angyaljárás, melynek áldott nevelő és fékentartó hatását egy egész éven át tapasztaltuk, fedezzük fel — mondom — ezt még mielőtt megértené a gyermek azt, hogy az a szülői önzetlen és önfeláldozó szeretet, mely a mese mögött szerényen meghúzódott, a felfedezés nyomában járó kiábrándulást megérő boldogító valóságcsoda?!

Vagy szakítsunk a legfejlettebb nevelési elvek érdekében és értelmében az ugynevezett gólyamesékkel? Hiszen ezt a mesét a kultúra szülte. Az ősember gyermeke bizonyára nem a mesét, hanem a meztelen valót ismerte. S hogy a kultúra bezárta a gyermeki lélek előtt a valóság kapuját és helyette a mesét nyitotta meg, ezt éppen az erkölcsi nevelés érdekében tette. Az állatot akarta háttérbe szorítani az emberben. S most ismét az állati ösztönöket engedjük szabadjárára, a lezárt zsilipeket nyissuk fel a kis gyermek előtt? Ez lehet nevelési elv és rendszer egy, a vallást és hitet teljesen semmibe vevő államban, az élet erkölcsi törvényeit a természeti törvények vaskövetkezetességével helyettesítő elgondolás világában, de a keresztény erkölcs alapján álló társadalomban ez a kérdés tabu a gyermek számára.

Fokozottabb mértékben áll ez a vallás, a hit szoros értelemben vett világában. Áll még a szabadelvű unitárius egyházra nézve is. Kétségtelen és vitathatatlan, hogy mi a történeti Jézust,

jobban mondvá Jézus történetiségét hangsúlyozzuk és a történeti igazság alapján állunk hitfelfogásunk, vallási nézeteink tekintetében is. Ez azonban nem jelenti és nem is jelentheti azt, hogy ezt a történeti Jézust tárjuk a kis gyermek elé akkor, midőn annak történeti nagyságát még felfogni képtelen, mikor értelmi világa még nem eléggé fejlett ahoz, hogy Jézus történeti nagyságát valóban oly nagyságnak lássa, mely kárpótolni képes őt azért a kiábrándulásért, mi lelkét a valóság, az igazság feltárásával érte. A gyermeknek a vallás erkölcsi élet útján való elindításához, képzeletvilágának megragadásához csak azt a módot és eszközt választhatjuk itt is, ami lelkivilágához legközelebb áll: a csodák, a mesék való világon felül álló világát. De anélkül, hogy annak legendás, vagy mesés voltára ráterelnők a figyelmét. Hiszen mit jelentene, ha nem ez uton járnánk? Ugy kellene bemutatni előtte hitünk, a kereszténység szent könyvét, amely pedig felfogásában képzeletében hitünknek és vallásunknak legigazabbb forrása, mint részben valótlanságok, pusztá elképzelések, hamis állítások könyvét. Hogy pedig ez mily romboló hatású lenne épen abban a korban, mikor a gyermeki lelket a leginkább meg lehet és meg kell fognunk a hit, a vallás, az erkölcs világa számára, mert ekkor a legfogékonyabb, mert az ekkor szerzett és beléoltott hite, vallása a legmaradandóbb, egész életén végigkísérni leginkább hivatott: az azt hiszem mindenki előtt nyilvánvaló. És hogy ettől az építő erejű, ragyogó és csillogó világtól megfosztani a gyermeket, egy faja annak a megbotrántoztatásnak, melyről azt mondotta az áldott lelkű Mester: „Valaki pedig egyet megbotrántoztat az én kicsinyeim közül, jobb volna, ha malomkövet kötnének a nyakába és a tenger mélyébe vetnék” ez is több, mint valószínű.

Mindent a maga idejében. A történeti Jézus feltárásának, a történeti igazságok megismertetésének az ideje azonban nem a mesék, a képzelet világában kalandozó gyermekkor ideje. Szabadelvű keresztény vallási felfogásunk valóban nem engedi meg azt, hogy az embert egy életen keresztül gyermeki hitben tartsuk, hogy a történeti Jézust mellőzzük, hogy az igazságot felhővel takarjuk el látni akaró és vágyó szemek elől, hogy soha se engedjük a napfény ragyogó világára kerülni. Ennek azonban nem a gyermekkor, hanem a serdültebb és érettebb ifjúkor az

ideje. Az értelem fejlettségének az a kora, melyben az igazságot, a világosságot szomjazó és már felfogni képes lélek elég erős annak megrázkódtatás nélkül való elhordozására, mikor felfogni képes azt, hogy Jézus, mint történeti valóság, e felismerés által nem veszített értékéből, hanem még ragyogóbbá vállott az igazság fénylő napsütésében, mert nagyságához már nem kell a csillogás, a csodák színes máza, mert ember voltában is elég nagy arra, hogy követendő eszményképe, életmestere legyen a keresztény emberiségnek. Ekkor már nem kell félnünk az igazságtól. Ellenben annak időelőtti való feltárása, a racionális vonások tulzott és időelőtti kidomborítása káros és romboló hatású hitünk, vallásunk és anyaszentegyházunkra nézve, melynek életében bizony még ma is elkelve valamivel több abból, ami a hívő lelket éppen a hit erejénél fogva megfogni képes.

Benedek Gábor,

lelkész, egyházköri jegyző.

IV.

Kritika vagy hit?

A Keresztény Magvető f. évi első számában olvastam Balázs Ferenc cikkét arról a kérdéstről, hogy hogyan kell tanítani kis gyermekeknek a bibliai történeteket, különösen azokat, amelyekben a történet és a legenda egybefonódik. Balázs Ferenc kétségtelenül abból a helyes álláspontból indult ki, hogy a gyermeknek a tanítás közben nem szabad valótlanságokat mondani, mert az később, mikor a gyermek felvilágosodik, nagy károkat okoz még ott is, ahol legkevésbé akartuk, t. i. vallásos életében. Ugyanis, amikor elkövetkezik a gyermekkor nagy válsága és a pubertásban felébred a kritika szelleme, a gyermek nemcsak a legendát fogja a szívéből kivetni, hanem a vele összefüzdő történelmi személyiségeket és annak értékeit is. Mit ajánl Balázs Ferenc a veszély ellen orvosszerű? Azt, hogy a naiv kis gyermeknek mondjuk el először a való történetet, vagyis az igazságot s azután mondjuk el a legendát is mese formájában, figyelmeztetve a gyermeket, hogy most nem valóságot, hanem mesét mondunk. Vagyis a bibliai történetek tanításánál egy kettős módszert